

Origen i origenizam.

Dr. Josip Gunčević.

Origenovo je pravovjerje često stavljano u sumnju. *Mosheim* veli: »Ako uočimo mišljenja naših preda o Origenu, učinit će nam se kao sastavljen od samih protivnosti. Njega su nazivali i mudrim i ludim, oštroumnim i tupim, razboritim i nerazboritim, prijateljem i neprijateljem krivovjerja, najoštrijim braniteljem i napadačem kršćanske vjere.«¹ Do takovih je oprečnih naziranja moglo doći, jer se nije uvijek razlikovalo između Origena i origenizma, formalnim (subjektivnim) i materijalnim (objektivnim) krivovjerjem.

I. U određivanju Origenovog odnošaja prema kršćanskim dogmama treba se ponajprije zadržati na značenju i mogućnosti razvoja kršćanskih dogmi. Odlučno treba zabaciti modernističko shvaćanje o nutarnjoj evoluciji dogme,² po kojoj je dogma samo

¹ »Ex contrariis conflatus Origenes, sapiens insipiens, acutus hebes, prudens imprudens, superstitionis hostis idemque patronus, christianae religionis acerrimus vindex et simul corruptor«. *Mosheim*: Comment. de reb. christ. pag. 606. kod *Thomasius*: Origenes. Ein Betrag zur Dogmengeschichte des dritten Jahrhunderts. Nürnberg 1837. str. 31.

² »Sic igitur in modernistarum doctrina ventum est ad caput quoddam praecipuum, videlicet ad originem dogmatis atque ad ipsam dogmatis naturam. Originem enim dogmatis ponunt quidem in primigeniis illis formulis simplicibus, quae, quodam sub respectu, necessariae sunt fidei; nam revelatio ut reapse sit, manifestam Dei notitiam in conscientia requirit. Ipsum tamen dogma secundariis proprie contineri formulis affirmare videntur. — Eius porro ut assequamur naturam, ante omnia inquirendum est, quaenam intercedat relatio inter formulas religiosas et religiosum animi sensum. Id autem facile intelliget, qui teneat formularum eiusmodi non alium esse finem, quam modum suppeditare credenti, quo sibi suae fidei rationem reddat. Quamobrem mediae illae sunt inter credentem eiusque fidem: ad fidem autem quod attinet, sunt inadaequatae eius obiecti notae, vulgo symbola vocitant; ad credentem quod spectat, sunt mera instrumenta. — Quocirca nulla confici ratione potest, eas veritatem absolute continere; nam, qua symbola, imagines sunt veritatis, atque idcirco sensui religioso accommodandae, prout hic ad hominem refertur; qua instrumenta, sunt veritatis vehicula, atque ideo accommodanda vicissim homini, prout refertur ad religiosum sensum. Obiectum autem sensus religiosi, utpote quod absolute continetur, infinitos habet adspectus, quorum modo hic modo alius apparere potest. Similiter homo, qui credit, aliis atque aliis uti potest conditionibus. Ergo et formulas, quas dogma appellamus, vicissitudini eidem subesse oportet, ac propterea varietati esse obnoxias. Ita vero ad intimam evolutionem dogmatis expeditum est iter. — Sophismatum profecto coacervatio infinita, quae religionem omnem pessumdat ac delet. — Evolvi tamen

simbolički izraz religioznog čustva, koje imade svoj korijen u sub-konscienciji, a ne vanjskoj Božjoj objavi. Ovakovo shvaćanje vodi do relativizma³ i zato ga Crkva najoštrije osuđuje.⁴

Pristaše modernizma i protestantizma, prihvaćajući za dogme relativizam i subjektivizam, ispričavaju Origena od svake krivnje. Ako su dogme inadekvatni izražaj vjerskog čustva, potvrđene razvoju, onda i ne može biti krivovjercaca, jer svaki stvara simbol za svoje vjersko čustvo.

2. Dogme su po katoličkom ispravnom shvaćanju one vjerske istine, kako ih je formuliralo nepogrešivo crkveno učiteljstvo uz asistenciju Duha Svetoga. Imadu svoj izvor u objavi Božjoj, koja je do nas doprla bilo po sv. Pismu, bilo po usmenoj predaji.

Vjerske istine nemaju razvoja, jer je istina vječna i od vijeka se nalazi u Bogu. Bog je nepromjenljiv i istine, u Njemu pohranjene vječne su i nepromjenljive. Od vijeka su bez ikakve primjese, koju bi morale izgubiti, da bi postale čiste istine. »Deus lux est et tenebrae in eo non sunt ullae« (1. Iv. 1. 5.). Isključena je nutarnja modernistička evolucija. Za njih je auktor istina vjersko čuvstvo, koje je potvrđeno razvoju. Za nas je auktor istina savršeni i nepromjenljivi Bog.

U vremenu je Bog objavljivao one istine, koje je držao kao potrebne ljudima za njihovo spasenje i postavljao ih u dva obilna izvora saznanja kasnijim naraštajima: Sv. Pismo i usmenu predaju. Svrha je objavi, da Bog po njoj presadi spasonosne istine u ljudsku spoznaju.

Prema tome mogli bismo ustanoviti jedan stanoviti razvoj dogmi, daleko od onog modernističkog: Istine su vječne, objavom prelaze u sv. Pismo i usmenu predaju; odavde prelaze definicijama nepogrešivog crkvenog učiteljstva u dogme. Definicije moraju doći do ljudske spoznaje, koja ih mora primiti, razumjeti i dovesti u sklad sa ostalim vjerskih istinama. Tu je tek završen njezin razvoj. Obzirom dakle na ljudsku spoznaju imadu vječne i čiste istine svoj razvoj. Tako se imade razumjeti riječ Vatikanskog sabora: neka se razvija i napreduje razumijevanje istina, ali one neka ostanu

ac mutari dogma non posse solum sed oportere, et modernistae ipsi perfracte affirmant, et ex eorum sententiis aperte consequitur). (»Pascendi dominici gregis« Pii X. od 8. IX. 1907.).

³ Dr. Jos. Pohle: Lehrbuch der Dogmatik. Paderborn, Schöningh 1914., VI. Aufl., I. Bd. str. 32.

⁴ Encikl. »Qui pluribus« od 9. XI. 1846.

Silab Pija IX. prop. 5, vidi: Jos. Gunčević: Silab i moderne zablude. Mostar. 1921. str. 30. Naklada: Savremena pitanja svez. XI. i XII. Const. »Dei Filius« cap. 4.

uvijek iste.⁵ Dok su istine samo u Bogu ili u izvorima objave ili u dogmama, a nijesu doprle do spoznaje pojedinca, dotle on ne može biti krivovjerac, ako ih ne ispovjeda ili ako ih drugačije tumači.

3. Kod označivanja heretika bitni su momenti: *error voluntarius et pertinax* (*hominis christiani contra veritatem fidei*).⁶ Da bude ljudski čin *voluntarius* traži se, da kršćanin spoznaje svojim umom: a) svoju zasadu, koju drži ili naučava; b) nauku, koju nauča nepogrešivo crkveno učiteljstvo; c) da usporedi svoju zasadu sa naukom Crkve; d) da uvidi, da se njegova zasada istovjetuje ili kosi sa naukom Crkve; e) da to um referira volji; f) da volja ostaje uporno kod svoje zasade unatoč toga, što se ona protivi jasnom učenju Crkve. Izrazom »*pertinax*« još je pojačano označeno, da se čovjek protivi ustrajno i tvrdoglavo nauci Crkve.

I. Origen (185.—254.). Sud crkvenih pisaca. — Njegov odnošaj spram sv. Pisma, usmene predaje, crkv. učiteljstva — narav njegovih tvrdnji.

Potiče iz kršćanske obitelji, u kojoj je otac mučeničkom smrću završio svoj uzorni kršćanski život. Roditelji mnogo učiniše oko što boljeg kršćanskog uzgoja Origenova. Pored ostale naobrazbe morao je svaki dan barem nešto naučiti napamet iz sv. Pisma. Glavna je karakteristika njegova života i rada: ljubav znanosti,⁷ ljubav obraćanju duša, ljubav mučenštvu. Cijeli se život bavio proučavanjem i komentarisanjem sv. Pisma, učio je i obraćao pagane i krivovjerce, izlagao se i težio za mučeničkom krunom. Glavno je njegovo dogmatsko djelo *De principiis* (*Ἐπι ἀρχῶν*), k⁸ je ujedno i prvi pokušaj sistematske dogmatike kao što je i Origen otac sistematike. Originala doduše nemamo, nego samo latinski prijevod akvilejskog svećenika Rufina, koji nije baš jako tačan, jer se u Uvodu hvali sam Rufin, kako je neka mjesta ublažio u latinskom prijevodu, koja se u grčkom originalu razilaze od prave vjere.⁸

⁵ »Crescat igitur et multum vehementerque proficiat tam singulorum quam omnium, tam unius hominis quam totius Ecclesiae, aetatum et saeculorum gradibus, intelligentia, scientia, sapientia; sed in suo dumtaxat genere, in eodem scilicet dogmate, eodem sensu eademque sententia.« (»*Dei Filius*« cap. 4).

⁶ Noldin: *De praeceptis*, Oeniponte (Rauch 1914.) str. 30.

⁷ Djelatnost Origenovu vidi u članku: Književni rad Origenov od G. Konstantinovića u časopisu: »Bogoslovlje«, Beograd 1928. br. 2. str. 136.

⁸ »Cum aliquanta offendicula inveniantur in graeco, ita eliminavit omnia interpretando atque purgavit, ut nihil in illis quod a fide no-

Da bismo mogli stvoriti sud o Origenovom subjektivnom pravovjerju moramo se osloniti na izjave njegovih savremenika ili vremenski najbližih crkvenih pisaca i na samo spomenuto djelo De principiis.

I. Sv. Grgur čudotvorac, koji zahvaljuje Origenu svoje krštenje⁹ veli o njemu: »Činilo mi se da je dostojno želje i ljubavi samo jedno: filozofija i njen učitelj ovaj božanstveni učitelj.«¹⁰

Bazilije i Grgur Nazianžanin bili su učenici, koji su iz njegovih djela crpali svoju naobrazbu.¹¹

Čuveni Didim slijepi veli, da su Origenova djela *ἀριστα γεγραμμένα* i da nijesu dorasli shvatiti vanrednu mudrost njegovu oni, koji ga okrivljuju.¹²

Dionizije Veliki († 265) biskup iz Aleksandrije bijaše učenik Origenov te ga se zahvalno sjeća.¹³

Teotim, biskup Skitski veli, da se u Origenovim djelima na nalazi ništa krivog.¹⁴

stra discrepet latinus lector inveniat«. *Praef. Rufini* n. 2. Migne: Patrolog. Parisiis 1878. tom. XI. c. 112.

⁹ *Bardenhewer*:- Geschichte der altkirchlichen Literatur. Freiburg 1903. Bd. II. str. 273.

¹⁰ »Velut scintilla quaedam mediam animam nostram invadens, accendebatur et inflammabatur tum erga ipsum, ineffabili pulchritudine omnes alliciens, sacrum Verbum amabilissimum; tum erga virum hunc, eius amicum et interpretem, amor; quo vehementissime ictus, res omnes ac disciplinas quae congruere nobis videbantur, tum caeteras, tum ipsas egregias leges meas, ut spernerem, mihi persuasi; quin et patriam, et propinquos, tum praesentes qui aderant, tum eos a quibus discesseram: unumque mihi optabile et amandum videbatur, philosophia, eiusque magister vir hic divinus (ὁ θεὸς ἀνθρώπος)«. *Gregorii Thaumaturgi Oratio panegyrica*, in Origenem c. VI. Migne Patr. gr. t. X. c. 1071.

¹¹ »De Basilio Caesarensi et Gregorio Nazianzeno, comparatis Origenis libris, interpretationem sacrarum Litterarum e illis hauserunt. Quippe ea tempestate per universum orbem celebris erat Origenis fama.« *Socrat. Scholast. Hist. Eccl. lib. IV. c. 26*. Migne Patr. gr. t. 67. c. 530.

¹² »Origenis libros De principiis interpretatus est, editis in eos commentaris, quibus illos recte scriptos esse asserit, frustra que contendere eos qui virum illum accusare et libros eius calumniari conantur: neque enim excellentem hominis sapientiam, inquit, intelligentia assequi possunt.« *Socrat. Scholast. Hist. Eccl. l. IV. c. 25*. Migne Patr. gr. t. 67. c. 527.

¹³ »Dionysius qui et ipse unus e discipulis fuerat Origenis.« *Euseb. Hist. Eccl. l. VI. c. 29*. Migne, Patr. gr. t. 20. c. 590. — *Bardenhewer* Geschichte der altkirchl. Literatur. Freiburg 1903. Bd. II. str. 168.

¹⁴ »Neque eum qui iam pridem pie defunctus est, contumelia afficere volo, neque impium facinus aggredi audeo, ut ea condemnem quae maiores nostri minime repudiarunt, praesertim cum sciam nihil malae doctrinae in

Osobiti je branitelj Origenov mučenik Pamfil († 309), svećenik iz Cezareje, koji tvrdi, da je Origen sačuvao apostolsko predanje.¹⁵ Napisao je u tamnici Apologiju Origena u 5 knjiga,¹⁶ od kojih se samo prva knjiga očuvata.¹⁷ Slavi Origena kao velikog branitelja pravovjerja u Crkvi.¹⁸

Veliki crkveni historičari Euzebije¹⁹ i Sokrat Sholastik²⁰ opširno opisuju ovog prevažnog čovjeka.

Veliki Atanazije († 373.) nadbiskup Aleksandrije u svojim se polemikama poziva na Origena,²¹ a u svojoj ga poslanici Serapionu naziva »učeni i neumorni«²² (ὁ πολυμαθής καὶ φιλόπονος).

Osobito ga lijepo karakteriše Vincencije Lirinski: »Velika je njegova marljivost, velika čistoća i strpljenje. Što se tiče blagorodstva, što može biti blagorodnije, nego li se roditi u domu, koji je mučeništvom proslavljen? Iz njegovih usta tekle su ljupke riječi, ne riječi, nego med. U govorništvu, učenosti i filozofiji on je nadmašio sve. Iz njegovih njedara nikli su bezbrojni učitelji, svećenici, ispovjednici i mučenici. Tko bi mogao opisati, koliko je kod sviju uživao udivljenja, slave i ljubavi? Sa krajnih granica

libris Origenis reperiri.« *Socrat. Schol. Hist. Eccl. l. VI. c. 12.* Migne Patr. gr. 67. c. 702.

¹⁵ »Eum praedicationem apostolicam custodisse.« *S. Pamphili Martyris Apologia pro Origene.* Migne Patr. gr. t. 17. c. 549.

¹⁶ »Lecti sunt Pamphili martyris et Eusebii pro Origine libri sex: quorum quinque sunt a Pamphilo in carcere, praesente etiam Eusebio, elaborati; sextus vero, postquam iam martyr ferro privatus ivita, ad unicū desideratum Deum migrarat, ab Eusebio est absolutus.« — Migne Patr. gr. t. 103. c. 395.

¹⁷ *Apologia Pamphili pro Origene.* Migne Patr. gr. t. 17. c. 541—616.

¹⁸ »Vir qui per tot annos magister Ecclesiae fuit, qui in Ecclesia catholica senuit, qui adversus eas haereses, quae illo tempore Ecclesiam impugnabant, ita constanter, ita fortiter dimicavit, ut omnia eorum diabolicae machinationis fundamenta subverterit, non studiorum laborem, non continentiae, non iustitutionis, non humilitatis; quae super caeteras omnes virtutes eius maximam gratiam continet, non illud certe considerantes quod presbyterii dignitate in Ecclesia honoratus est.« — Migne t. 17. c. 547.

¹⁹ *Euseb. Hist. Eccl. lib. VI.* Migne t. 20. c. 522—547.

²⁰ *Socrat. Scholast. Histor. Eccl. Migne Patr. gr. t. 67. lib. 3. cap. 8. col. 391., lib. 6. cap. 9. col. 694., lib. 6. cap. 12. col. 702., lib. 6. cap. 13. col. 703., lib. 6. cap. 17. col. 715.*

²¹ *Migne Patr. gr. t. 67. c. 703:* »Vir immensi laboris planeque admirandus Origenes.« — tom. 25. c. 466.

²² *Migne Patr. gr. t. 25. c. 650.*

²³ *Migne Patr. latina t. 50. c. 650.*

²⁴ *Migne Patr. lat. t. 22. c. 749.*

²⁵ *Migne Patr. lat. t. 23. c. 816.*

svjeta hitao mu je svaki, koji je i malo religiozniji bio. Tko od kršćana nije poštivao njega kao proroka, a koji od filozofa nije ga štovao kao učitelja?²³

I sv. Jeronim ga naziva²⁴ »velikom čovjekom od djetinjstva« i »učiteljem poslije apostola«.²⁵

U svojem se radu i učenju rukovodi Origen kao pravi kršćanin sv. Pismom, usmenom predajom i učenjem Crkve.

a) Kod argumentacije navodi sv. Pismo riječima: *dicat Scriptura,²⁶ ita ait Scriptura,²⁷ Scriptura pronuntiat dicens et per Evangelium docetur,²⁸ per haec omnia docet nos scriptura divina,²⁹ sic enim dicit sancta scriptura,³⁰ videamus quomodo haec quae dicimus etiam divinae scripturae auctoritate muniantur,³¹ scripturarum auctoritate firmemus.³²* Inače su njegova djela puna citata sv. Pisma: tako u djelu: »De principiis« imade 517. citata, a u »Contra Ceisum« 1531 citat.³³

b) Na usmenu je predaju polagao toliku važnost, da veli: »Samo onu istinu treba vjerovati, koja ni u čemu ne odstupa od crkvenog i apostolskog predanja«.³⁴

c) U božansko je poslanje i zaštitu Božju u Crkvi čvrsto vjerovao.³⁵

Čovjek toliko odan Crkvi sa takovim poštanjem spram sv. Pisma i usmene predaje, nije mogao biti formalni i subjektivni krivovjerac.

²⁶ De principiis l. I. c. 7. n. 4. Migne t. XI. c. 173.

²⁷ » » l. III. c. 2. n. 1. Migne t. XI. c. 303.

²⁸ » » l. I. c. 2. n. 10. Migne t. XI. c. 141.

²⁹ » » l. III. c. 2. n. 1. Migne t. XI. c. 305.

³⁰ » » l. I. c. 6. n. 1. Migne t. XI. c. 165.

³¹ » » l. I. c. 2. n. 5. Migne t. XI. c. 133.

³² » » l. III. c. 1. n. 6. Migne t. XI. c. 255.

³³

1897. T. 22. c. 144.

³⁴ »Servetur vero ecclesiastica praedicatio per successionis ordinem ab apostolis tradita et usque ad praesens in Ecclesia permanens: illa sola credenda est veritas, quae in nullo ab ecclesiastica et apostolica discordat traditione.« De princ. praef. n. 2. Migne t. XI. c. 116.

³⁵ »Quod circa doctrinam Ecclesiae Christi retinemus, totamque suam pollicitationi divinae asserimus magnitudinem, impleri posse illam probantes non verbis tantum, sed etiam argumentis. Neque enim clam nobis est, etsi coelum et terra; transitura sint, ut omnia, quae in eis sunt, verba tamen, quae de singulis protulit is, qui in principio Verbum erat apud Deum Deus Verbum; non praetentura esse; quippe quae erga illum sunt, ut partes erga totum, ut species erga genus; neque cunctamur fidem habere dicenti: Coelum et terra transibunt, verba autem mea non praeteribunt.« C. Col. l. V. n. 22. Migne t. XI. c. 1215.

3. Ipak su mnoge njegove zasade u današnjim našim očima krivovjerja. Mnoge te zasade nijesu onda bile osudene niti od crkvenog učiteljstva jasno formulirane, pak je Origen mogao o njima imati svoje mišljenje. Takove zasade on ne tvrdi, nego samo postavlja kao svoja lična mišljenja (opinio).³⁶

Ostavlja čitaocima, da slobodno prosude,³⁷ jer se ne radi o dogmi,³⁸ kod koje bi imalo izostati svako slobodno prosuđivanje. Svoga mišljenja ne narijava nikome, nego ga iznosi vrlo oprezno.³⁹ Svu tu slobodu si dopušta samo u stvarima, koje još nije jasno izreklo ili formuliralo crkveno učiteljstvo.⁴⁰ Ono pako što je nalazio kao definirano, ono je sa strahopočitanjem prihvaćao.⁴¹

4. Origen je došao u sukob sa crkvenom vlasti iza god. 228. Pozvan je bio naime u Ahaju god. 228. i kad je tamo došao svojim starim prijateljima biskupu Teoktistu cezarijskom i Aleksanderu jeruzalemskom, sporazumješe se, da ga zaredi za svećenika⁴² držeći, da će mu tako povećati ugled u propovjedanju riječi Božje. Kad se vratio u Aleksandriju, predbaci mu njegov biskup ordinarij Demetrij, da je na nekanonski način došao do sv. Reda, uputi poslanicu punu prekora njegovim konzekratorima i sazove sinodu i isključi Origena iz crkvene zajednice radi njegova čina, kojim se još u mladosti osa-

³⁶ »Quae quidem a nobis etiam cum magno metu et cautela dicuntur, discutientibus magis et pertractantibus, quam pro certo ac definito statuentibus. Iudicatum namque a nobis in superioribus est, quae sint de quibus manifesto dogmate terminandum sit, quod et pro viribus nos fecisse putamus, cum de Trinitate loqueremur. Nunc autem disputandi specie magis quam definiendi prout possumus, exercemar.« De princ. I. I. c. 6. n. 1. Migne t. XI. c. 165.

³⁷ »Arbitrio legentis reliquimus, et utroque quod melius iudicaverit eligendum.« De princ. I. III. c. 6. n. 9. Migne t. XI. c. 165.

³⁸ »A nobis tamen non putentur velut dogmata esse prolata.« De princ. I. II. c. 8. n. 4. Migne t. XI. c. 224.

³⁹ »Meo iudicio« (Coment. im Joan. t. II. n. 6. Migne t. 14. c. 126). »Ut opinor« (De princ. I. I. c. 6. n. 3. Migne t. 11. c. 169). »Consequens putamus« (De princ. I. I. c. 7. n. 4. Migne t. 11. c. 174). »Certius tamen qualiter se habitura sit res, scit solus Deus« (De princ. I. I. c. 6. n. 4. Migne t. 11. c. 170).

⁴⁰ »Non satis manifesta praedicatione distinguitur« Migne t. 11. c. 119.; »in praedicatione nostra manifeste non designatur« Migne t. 11. c. 120.; »non satis in manifesto designatur« Migne t. 11. c. 121.; »manifeste non traditur« Migne t. 11. c. 121.

⁴¹ »elementa ac fundamenta« — Migne t. 11. c. 121.; »ecclesiastica praedicatio ab apostolis tradita« — Migne t. 11. c. 116.; »cum omni metu et reverentia« — Migne t. 11. c. 211.

⁴² Opisano kod Euzebija- Hist. [Eccl. I. VI. c. 23. Migne t. 20. col. 575. i sv. Jeronima- Liber de viris illustr. c. 54. Migne ser. lat. t. 23. col. 598.

katio.⁴³ Sazvana bude još jedna sinoda, na kojoj je ponovno osuđen, o njegovoj osudi obaviještene i druge Crkve,⁴⁴ a on se sklonio svome prijatelju Teoktistu u Cezareju.

Neki historičari sumnjaju u istinitost navoda o ovom aleksandrijskom crkvenom saboru. Vele, da se na prvoj sinodi opriješe biskupi, prijatelji Demetrijevi, osudi Origenovoj. Na drugu je sinodu pozvao svoje najintimnije prijatelje, koji Origena osudiše, ali tu osudu ne priznadoše osim Demetrijevih najintimnijih prijatelja, biskupi Palestine, Ahaje i Arabije nego su Origena najpripravnije i poslije osude primali.⁴⁵ Navode dapače da je jedini uzrok progona Demetrijevom bio njegova zavist, kojom nije mogao podnijeti slave Origenove. Nasljednik Demetrijev Heraklo sazove također crkveni sabor u Aleksandriju i isključi Origena iz Crkve.

Ovo je isključenje bilo poradi Origenovog krivog propovjedanja. To priznaje i Origenov najbolji branitelj Pamfil u svojoj Apologiji.⁴⁶

5. Je li dakle i nakon toga Origen bio krivovjerac?

Po svim okolnostima nakon ovih sinoda možemo mirne duše ustvrditi, da nije bio formalni krivovjerac:

a) Papi je Poncijanu bio dobro poznat odnošaj Demetrija i Herakla prema Origenu, pa ga ipak nije svečano i javno osudio.⁴⁷

b) Origen je i nakon osude ostao u zajednici sa biskupima Palestine, Ahaje, Arabije i dr., koji su bili pravovjerni i živjeli u zajednici sa rimskom Crkvom.

c) Sam se nije smatrao krivim i u svojoj osudi nije vidio, da bi trebao što popravljati. Svjedoči to njegovo pismo prijateljima.⁴⁸

d) Iza osude vodio je teološku školu u Cezareji i odgojio u njoj sv. Grgura Čudotvorca, koji je tako lijepo govorio o Origenu, prevodio je i komentarisao sv. Pismo, i napokon u god. 244. pozvan od jedne sinode (Bostra u Arabiji), da dode u Arabiju propovijedati i očuvati narod od krivovjerja,⁴⁹ propovijedao je tamo s velikim uspjehom.

⁴³ »Demetrius quando nihil aliud habebat quod ei objiceret, facinus illud quod adolescens olim patraverat, gravissime criminatus est; illos etiam qui eum ad presbyterii honorem evexerant, accusationibus suis conatus involvere.« Euseb. Hist. Eccl. lib. VI. c. 8. Migne ser. gr. t. 20. col. 538.

⁴⁴ »Demetrius tanta in eius debacchatus est insania, ut per totum mundum super nomine eius scriberet.« Hieronym. Liber de viris illustr. c. 54. Migne ser. lat. t. 23. col. 698.

⁴⁵ »Filosofia otcovъ i učitelejъ cerkvi. K. Skvorcova : Origenъ (str. 245.—324.) Kievъ 1868.

⁴⁶ Apologia Pamphili pro Origene. Migne Patr. gr. t. 17. col. 541—616.

⁴⁷ Jungmann. Dissert. selectae in hist. eccl. Ratisb. 1880. I. str. 271.

⁴⁸ Epistola ad quosdam amicos Alexandriae.

⁴⁹ Euseb.- Hist. Eccl. I. VI. c. 33 — Hier. de vir. ill. c. 60.

e) Pod konac svoga života piše Papi Fabijanu i brani svoje pravovjerje.⁵⁰

U Decijevom progonstvu (249) trpi mnogo u tamnici, ali se ne odriče Krista.

Herezija potiče od oholosti, a Origen u svemu velik, nije bio oholica i nije mogao biti ni formalni heretik.

O Origenu se može mirne duše reći: »Očito je, da čovjek ne može postati poslije smrti veći heretik, nego što je bio za života. Za života nije bio Origen ni jednog trenutka stvarni protivnik Crkve i nikad nije snovao prekidati zajednicu s njom. Istina je, da su ga egipatski biskupi osudili na izgon, no u isto su ga vrijeme ostali biskupi smatrali pravim sinom Crkve, dozvoljavali mu, da propovjeda u njihovom prisustvu, povjeravali mu obraćenje heretika i obavljanje drugih važnih poslova. Origen nije nikada za svog života pokazivao duh protivnosti spram Crkve, nego joj je bio uvijek najpokorniji sin. Cio je život proživio u zajednici s Crkvom, a umro je izmiren i sa aleksandrinskom, što svjedoči spis »o mučeništvu«, koji je njemu posvetio Dionizije († 265) biskup aleksandrinski.⁵¹ — Kasnije vidimo, da su sabori osudili Origena, no ne u onom istom smislu, kako su osudili Arija i druge otvorene protivnike Crkve. Težina saborske osude nije pada¹a toliko na Origena, koliko na origenizam. Crkva ne bi nikad osudila učenje Origenovo, da je ono sačuvalo hipotetičan oblik, kakav je bio pod perom samog auktora. No kad su heretici načinili od njegovog mnijenja oružje protiv Crkve i od pretpostavaka sastavili doktrinu, onda Crkvi nije drugo preostalo, nego da osudi tu doktrinu i da ju posiječe u samom njenom korijenu t. j. ličnost, koja je bila njen izvor.⁵²

II. Origenizam. — Kada je i što je osuđeno?

Pod origenizmom se ima razumjeti skup onih zasada, koje se kose s kršćanskom dogmatikom, a koje su razni sljedbenici Origenovi pod njegovim imenom iznosili kao njegovu asertornu nauku, dok ju je on iznosio u problematičkom obliku.

1. Iza njegove smrti počеше nicati male recenzije,⁵³ koje impu- tiraju Origenu vjerske zablude, premda te zablude niti su poticale

⁵⁰ Euseb.-: Hist. Eccl. I. VI. c. 36.

⁵¹ »Est et libellus De Martyrio ad Origenem scriptus. Euseb. Hist. Eccl. I. VII. c. 46. Migne t. 20. c. 635.

⁵² E. Freppel- Origène. Cours d'éloquence sacrée fait a la Sorbonne pendant les années 1866. et 1867. Paris 1868. T. II. str. 443.

⁵³ Za obranu Origenovu od tih recenzija izdade s. Pamphilje Apologiju u kojoj veli: »In tantum autem horum, de quibus supra diximus, progressa malitia est, ut quidam etiam conscribere adversus eum ausi sunt, et libellis editis derogare ei viro, qui tot annos magister Ecclesiae fuit.« Apologia S. Pamphili Martyris pro Origene. Migne Patr. gr. t 17. col. 547.

od Origena niti barem u takovoj formi. Izvor je tih recenzija bila Aleksandrija. Ostanjale su se na glasove, što su se širili o Origenu kao krivovjercu ili su ih našli u njegovim djelima, koja nijesu pravo razumjeli radi nepoznavanja grčkog jezika.⁵⁴

2. Origena su osuđivali ovi pisci: Metodije biskup olimpski († 311.) nazivajući ga centauirom, t. j. pô kršćaninom, a pô heretikom.⁵⁵ Epifanije biskup kiparski († 430.) nazivajući ga najvećim heretikom; sv. Jeronim.

3. Mnogo su mu škodili krivovjerci, koji su se počeli pozivati na njegovu nauku. Tako su se arijanci pozivali na Origena i radi njih postadoše mnoga mjesta u djelu De Principiis sumnjiva sa arijanizma. Pod kraj IV. vijeka oglasi se krivovjere iz Egipta od nitrijskih monaha. I oni se pozivali na Origena. Nadbiskup aleksandrijski Teofil rastjera god. 401. te monahe, sazove sinodu, osudi njih i njihovo krivovjere, ali i Origena.⁵⁶ U VI. vijeku zasnovaše neko krivovjere monasi palestinskih samostana, koji su toliko bili jaki, da su nametnuli svoga člana Teodora Askida za biskupa ancirenskoga i prijetili miru u državi. Da se očuva mir u državi odredi ediktom car Justinijan carigradskom patrijarhi Meni, da osudi te nove krivovjerce zajedno s Origenom, na kojega su se pozivali.⁵⁷

4. Mena je sazvaó carigradski sabor 543. i osudio origenizam, a sabor ekumenski 553. u Carigradu osudio origenizam za cijelu Crkvu.⁵⁸

⁵⁴ »Praeterea etiam illud est invenire, quod nonnunquam tales sunt accusatores eius, qui nec Graccam noverint linguam, alii omnimodis imperiti nonnulli etiamsi aliquid videntur habere peritiae, non tamen etiam id studii habuisse inveniuntur, ut libris eius operam dederint aut si acciderit ut etiam legerint, non continuo etiam tantae eruditionis fuerint, ut altitudinem sensus eius assequi quiverint« *Apologia s. Pamphili* — Migne Patr. gr. t. 17. col. 546.

⁵⁵ Migne Patr. gr. t. 103, c. 1139.

⁵⁶ »Nam ille quidem annis circiter ducentis post obitum ipsius a Theophilo excommunicatus est.« Socrat. Schol. Hist. Eccl. I. VII. c. 45. Migne Patr. gr. t. 67. col. 835.

⁵⁷ Mansi, Sacrorum Conciliorum Collectio Florentiae 1763. t. IX. 487—534 Justiniani imperatoris liber adversus Origenem.

⁵⁸ »Si quis non anathematizat Arium, Eunomium, Macedonium, Apollinarium, Nestorium, Eutychen, Origenem cum impiis eorum conscriptis et alios omnes haereticos qui condemnati et anathematizati sunt a sancta catholica et apostolica ecclesia et a praedictis sanctis quatuor conciliis et eos qui similia praedictis haereticis sapuerunt vel sapiunt et usque ad mortem in sua impietate permanserunt vel permanent, talis anathema sit.« *Mansi Sacr. Conc. Coll. t. IX. c. 383.* — *Hefele Conciliengeschichte Freiburg 1875. Bd. II. S. 898.*

Šesti ekumenski sabor,⁵⁹ a za njime i sedmi,⁶⁰ ponovno osuđuju origenizam u Origena.

★

Origen je bio učenik Ammonius Sakkas-a, osnivača neoplatonizma. I sam je težio, da vjerske istine dovede u sklad i obogati filozofijom.⁶¹ Kako je neoplatonizam bio pun tumačenja o preekzistenciji duše, značenju zla i apokatastazi svega, a Crkva nije formulirala svoga stanovišta⁶² prema neoplatonicima, mislio je Origen, da može neoplatonizmom popuniti vjerske istine. Tako je nauci Crkve o duši dodao svoju, odnosno neoplatonsku teoriju⁶³ o preeksi-

Neki su pisci (kao Скворцовъ, Оригенъ. Киевъ 1870. str. 324. — *Walch*, *Ketzerhist.* Bd. VIII. str. 281. — *Döllinger*, *Lehrbuch der Kirchengeschichte* I, str. 156—158. — *Hefele*, *Conciliengeschichte* Bd II. str. str. 898. tačka a) b) mislili, da je ime Origenovo kasnije interpolirano, no origenizam je onda već bio potpuno zreo za osudu, jer su ga heretici takvim priredili, pak je sporedno da li je baš ime Origenovo ili Origenu pripisivano krivovjerje osuđeno.

⁵⁹ *Mansi* *Sacr. Conc. Coll.* t. XI. c. 631.

⁶⁰ *Mansi* *Sacr. Conc. Coll.* t. 13. col. 378.

⁶¹ »Eos etiam qui philosophiae dant operam ad nostram religionem revocamus pro viribus illisque eius et sinceritatem commendamus et excellentiam«. *Contra Gelsum* l. 3. n. 57. *Migne* t. 11, c. 995. »Origenes hat ein System erzeugt, welches den Kirchenglauben mit der griechischen Philosophie versöhnte: er hat dem Gnosticismus den Todesstoss versetzt (str. 696.). — Er verkündete die Versöhnung der Wissenschaft mit dem christlichen Glauben, der höchsten Cultur mit dem Evangelium auf dem Boden der Kirche, und hat so am meisten dazu beigetragen, die alte Welt für die Kirche zu gewinnen«. *Adolf Harnack*: »Lehrbuch der Dogmengeschichte Tübingen 1909. Bd. I, str. 651. Da je Origen radio na izmirenju kršćanstva i stare poganske filozofije vidi se iz riječi *Eusebija* *Hist. Eccl.* l. VI. c. 19. *Migne* ser. gr. t. 20. c. 566., a isto dokazuje: *Eugène de Faye*: *Origène, sa vie, son oeuvre, sa pensée.* E. Leroux Paris 1927, vol. II. p. 1.

⁶² »Quid post mundum erit, iam non pro manifesto multis innotuit. Non enim evidens de his in ecclesiastica praedicatione sermo profertur«. *De principiis* *Migne* t. XI. c. 119., t. XI. c. 165.

»De anima vero, utrum ex seminis traduce ducatur, ... an vero aliud habet initium, genitum aut non genitum — non satis manifesta praedicatione distingvitur.« *De principiis* *Migne* t. XI. c. 118.

⁶³ »Suspiciones potius nostras quam manifestas aliquas adfirmationes in medium proferentes.« *De princ.* *Migne* t. XI. c. 211.

»Verumtamen quod diximus mentem in animam verti vel si qua alia quae in hoc videntur aspicere, discutiat apud se qui legit diligentius et pertractat; a nobis tamen non putentur velut dogmata esse prolata, sed

stenciji duše o „*νοῦς* i *ψυχή*“, a nauci Crkve o vječnom životu dodao je teoriju o apokatastazi. Crkva je petim ekumenskim saborom osudila neoplatonizam i da je Origen bio živ, on bi se sigurno toj osudi pokorio i opet ostao najpravovjerniji sin Crkve.

Relikvijarij sv. Kristofora na Rabu.

Dr Dragutin Kniewald.

U stolnoj se crkvi na Rabu čuva relikvijarij s glavom sv. Kristofora, vrijedan, da se ikonografski prouči. To je četverokutna drvena kutija, obložena s pet strana izbijanim srebrom, visoka 30, a široka 34 cm. Kutija se daje otvoriti. U njoj je pohranjena jedna (relativno vrlo malena) glava, okrunjena dvostrukom krunom. Glava je pod staklom, koje se ne može otvoriti ni podići, a da se ne ozlijedi bi-

skupski pečat. Zadnji je pregledao ovu glavu i zapečatio je svojim biskupskim pečatom, po usmenoj predaji, biskup krčki dr. A. Mahnić, a tomu odgovara i pečat, na kojem se razabire križ s Mahnićeva grba, premda je pečat dosta nejasan, a i inače neoštećen. Moćnik je u velikoj cijeni kod Rabljana, a i stranci ga razgledavaju s mnogo zanimanja, pa je šteta, što se već dugo vremena nalazi u veoma lošem stanju. Imade dijelova, koji su vrlo oštećeni, naknadno umet-